

378.147(082)

Т 78

*Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і методики трудового
та професійного навчання*

**ТРУДОВА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

*Присвячено 75-річчю Криворізького
державного педагогічного університету*

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції (21-22 жовтня 2004 р.)

Д. Карнегі, спираючись на думку Г. Форда, виявив, що секрет успіху – “в умінні зрозуміти точку зору іншої людини та дивитися на речі його та своїми очима” [4, с.44]. Навчитися культурі діалогічного спілкування можливо за означених умов, адже володіння нею вимагає сучасне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бодалев А.А. Психология общения. – М.: Воронеж: Изд-во “Институт практической психологии”; НПО “МОДЭК”, 1996. – 256 с.
2. Бройниг Г. Руководство по ведению переговоров: Рекомендации для успешного проведения переговоров: Пер. с нем. С.П. Казанцева. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 112 с.
3. Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: Навч. посібник. – К.: КМ Academia, 1998. – 191 с.
4. Карнегі Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей: Пер. с англ. – Мн.: Современный литератор, 2000. – 816 с.
5. Парыгин Б.Д. Анатомия общения: Учебное пособие. – С.-П.: Питер, 1999. – 301 с.

*Кучер С.Л.
Криворізький ДПУ*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сучасними умовами суспільного життя виправдано, що в загальноосвітніх школах приділяється достатньо уваги інтелектуальному розвитку учнів, а естетичне виховання традиційно відходить на задній план. Проте сьогодні стає зрозумілим, що молоде покоління має виступити носієм національної культури, і молодь багато в чому прагне до піднесення українських досягнень (наприклад, в музиці, в моді). Зрозуміло, що національна свідомість, гордість може зростати тільки завдяки знанню своєї культури, інтересу до її пізнання та через активну діяльність по її відтворенню на найвищому рівні. Незмінно велике значення має формування національної художньої культури.

Для формування художньої культури школярів нами не випадково обрано саме позашкільні заклади, що пояснюється двома причинами. По-перше, в цих закладах значна доля змісту діяльності (майже 70%) належить гурткам художньо-естетичного профілю, по-друге, позашкільний педагогічний процес потенціально придатний для впровадження нових технологій. Включення підлітка в художньо-

творчу діяльність набуває істотного впливу на особистість, якщо відбувається на основі народного образотворчого мистецтва, художніх ремесел (де поєднується образотворча діяльність і практичне створення речей, робота художника і ремісника). Вітчизняна педагогіка накопичила майже віковий досвід по організації позашкільного естетичного виховання дітей, який являється цінним для сучасної практики. Проте зараз ідеалом виховання є духовна, культурна людина. Виховання такої особистості, на думку С.В.Бондаревської, “передбачає розвиток духовних потреб у пізнанні та самопізнанні, рефлексії, красі, спілкуванні, творчості, автономію свого внутрішнього світу, пошук смислу життя, щастя, ідеалу” [1, с. 31]. Реалізація цих завдань пов’язана із здійсненням особистісно орієнтованого підходу в освіті.

Педагогічні умови, що забезпечують оптимальний розвиток цілісної творчої особистості та дитячого колективу, були виділені Т.І.Сущенко в результаті ґрунтовних досліджень позашкільної освіти. Необхідно звернути увагу на визначні умови: творчий характер педагогічного процесу (“не діти для програми, а програма для дітей”); пріоритет виховання (“передбачає повноту інтелектуального життя і духовну єдність, утвердження в колективі поваги, гідності, справедливості у взаєминах”); взаємодія зі школою, сім’єю та громадськістю (“особистість усвідомлює своє духовне зростання, якщо постійно відчуває увагу не тільки виховних інститутів, а й оточуючого соціуму”) тощо [2, с.27-29].

Виховання в першу чергу суспільна задача, а потім – педагогічна, адже воно спрямоване на створення умов для розвитку членів цього суспільства. Як визначає С.Ю.Тьоміна, “педагогічна наука покликана виявити ці умови, визначити взаємозв’язок між умовами і результатами розвитку особистості і розробити відповідні форми, методи і засоби навчально-виховної діяльності” [3, с.9-10].

Умови формування художньої культури школярів у позашкільному закладі можна розподілити у дві великі групи: організаційні та педагогічні. Організаційні умови пов’язані із укладом діяльності закладу, особливостями його функціонування, віком учнів, матеріальною базою, кадровим забезпеченням тощо. До педагогічних умов відносять ті, що створюються педагогом чи педколективом з метою реалізації педагогічних задач.

Педагогічні умови як істотна категорія педагогічного дослідження з проблем виховання розкриваються у різних ракурсах в роботах О.М.Гавеля (педагогічні умови художньо-творчого виховання обдарованої учнівської молоді у позанавчальний час), Н.Т.Гурець (педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі), О.А.Левченко (педагогічні умови художньо-

творчого розвитку особистості учнів у школі художньо–музичного профілю), О.М.Мироненко (педагогічні умови формування морально–естетичної діяльності в позашкільних закладах), Т.І.Суценко (фактори позашкільного виховання).

У багатьох працях, що стосуються художнього розвитку школярів (дослідження Т.Я.Шпікалової, А.В.Голізової, Л.В.Котенко та ін.) приділялася увага визначенню методичних, організаційних, загальнопедагогічних умов формування та розвитку естетично значимих якостей особистості учня. В цілому педагогічні умови успішного художньо–естетичного розвитку учнів шкільного віку, описані в наукових дослідженнях, можна представити як: естетичне (культурне) середовище в школі; ознайомлення учнів із здобутками світової та вітчизняної культури; розвиток умінь і навичок школярів у художньо–естетичній діяльності; здатність учнів до оцінювання творів мистецтва та продуктів власної творчості.

На нашу думку, художня творчість – це діяльність, спрямована не тільки на створення нових за змістом і формою матеріальних, культурних та духовних цінностей, але й на розвиток соціально цінних якостей особистості. Однією з таких важливих характеристик людини являється художня культура. Художня культура особистості являє собою комплексне особистісне утворення, що включає художній смак; знання, вміння і навички в галузі мистецтва; потреби у самореалізації через художньо–творчу діяльність; ціннісне відношення до усіх проявів краси у житті, мистецтві, відносинах.

Серед позашкільних закладів в м.Кривий Ріг найбільш розповсюдженими є “Центри дитячої творчості”, в яких зосереджена велика кількість форм художньо–естетичної діяльності вихованців. Значні можливості для формування художньої культури підлітків на декоративному відділенні Центру дитячої творчості представляють, як показує практика, заняття народним декоративно–прикладним мистецтвом.

Ґрунтуючись на засадах сучасних педагогічних технологій, ми сформулювали основні умови художньо–творчої діяльності у Центрі дитячої творчості.

1. Взаємоповага всіх учасників діяльності. Педагог має ставитися з повагою до вихованців, до їх прагнень, почуттів та ідей. Організатор дитячої творчості повинен пам’ятати, що головна мета – “комфорт для особистості дитини”, а не погоня за кількістю на результатами виставок і конкурсів.

2. Взаємодія у виховних впливах. Всі спроби вихователя впливати на свідомість та почуття своїх підопічних не досягнуть результату, доки самі вихованці, їх батьки, середовище однолітків не відчують

щирість педагога та власну відповідальність за реалізацію програми свого розвитку.

3. Свідомий вибір змісту діяльності. Педагог розробляє робочі програми, користуючись власними знаннями, досвідом, першоджерелами (досвідом майстрів), соціальним досвідом (потребами, модою, попитом молоді шкільного віку).

4. Диференціація змісту і вузька спеціалізація навчання сприяє розвитку самостійності учнів у власному виборі програми навчання. Учень обирає зміст навчання з повним усвідомленням наслідків такого вибору. Учень має вибрати і спланувати зміст роботи у гуртку за своїми інтересами і набути певного досвіду при виготовленні простих художніх виробів. Педагог може допомогти демонстрацією наочності, зразків (готових виробів майстрів), супроводжуючи їх поясненням.

5. Діагностика рівня сформованих в учня умінь в оцінюванні художніх виробів (в цьому йому допомагають педагог та інші члени групи). Критерії оцінки допомагає визначити керівник гуртка до кожного з видів виробів спільно з учнями.

Педагогічні умови, які сприяють удосконаленню діяльності позашкільних закладів по формуванню художньої культури школярів були виявлені і сформульовані нами внаслідок вивчення цієї проблеми в теорії та практиці позашкільної освіти: наявність навчальних програм по кожній формі і змісту роботи; можливості освітнього середовища по задоволенню різноманітних потреб юної особи, забезпечення потреб особистості у творчому самовираженні; створення інтегрованих за змістом свят художньо-прикладних мистецтв, які мають стати джерелом дитячої творчості (персональні дитячі виставки, звітні концерти, конкурси талантів тощо); диференціація діяльності відповідно до індивідуальних інтересів, можливостей і форм роботи; створення можливостей для розвитку творчих здібностей вихованців та цінування творчої ініціативи гуртківців; зразок-приклад творчої людини (найкраще – в особі педагога, майстра); побудова дружельобних відносин у гуртку, що сприяло б виникненню почуття прихильності до однолітків та формуванню позитивних авторитетів; цікаві та доречні форми взаємодії всіх членів навчально-виховного процесу планування і організація результативних творчих справ, уникнення “пасивного відпочинку” та “суцільних розваг” у позашкільному закладі. Організація педагогічних умов, необхідних для досягнення певної мети, залежить від умов діяльності освітнього закладу, які включають: статут закладу, особливості контингенту вихованців, матеріальну базу, кадрове забезпечення, суспільні умови району тощо.

Отже, педагогічні умови можна охарактеризувати як комплекс

зовнішніх факторів, організованих з педагогічною метою у відповідності з передовими педагогічними технологіями. Умови є дієвими в комплексі, оскільки їх взаємозв'язок відображається на ефективності педагогічного впливу. Окрім того, умови повинні бути у закономірному зв'язку із передбачуваними результатами розвитку суб'єктів освітнього процесу. Перспективними напрямками удосконалення комплексу педагогічних умов, що сприяють формуванню художньої культури підлітків, ми вважаємо включення вихованців Центрів дитячої творчості у діяльність обласної Малої академії народного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания //Педагогика. – 1995. - №4. – С.29-36.
2. Суценок Т.І. Позашкільна педагогіка: Навчальний посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 144 с.
3. Темина С.Ю. Воспитание развивающейся личности: истоки, искания, функционально–ролевые позиции. – М.: Московский психолого–социальный ин–т – Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2001. – 112 с.

*Чумак А.С.
Криворізький ДПУ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ТА МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ В ПРОЦЕСІ РУЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Особливість творчого відношення школярів до ручної праці, обумовлена низкою соціально–економічних чинників, які органічно пов'язані між собою. Це по–перше удосконалення засобів виробництва їх модернізація, зміна характеру та змісту праці; висунення нових умов до учасників виробничого процесу та їх загальноосвітнього і фахового рівня.

Відомий психолог Л.С.Виготський встановив зв'язок творчості людини з її потребами. В своїй роботі він вважає, що: “...великий винахідник, той же геній, є завжди рослиною свого часу, свого середовища. Його творчість виходить з тих потреб, які створені для нього і опираються на їх можливості, які знову існують поза ними” [2, с.26]. У своїх дослідженнях Л.С.Виготський, творчість тісно пов'язує з уявою, так він звертає увагу на те, що: “... де зберігається хоч незначна частина творчого життя, там має місце уява” [2, с.29]. Він наголошує на тому, що діяльність уяви в підлітковому віці майже закінчується,